

Әнүәр ҒИБӘЗӘТОВ

ХЕЗМӘТТӘ — ТЫУҒАН ЕР ЙӘМЕ

Элек-электән халкыбыз тереклек итеү өсөн тырышкан: эшлэгән, көрәшкән, хыял иткән. Кешенең якшы тормошка ынтылышы бигерәк тә һуңғы йылдарҙа реформалар үткәреүҙә экспериментка әүерелгән ауыл ерендә асыҡ сағылды.

Сәнәгәттә һәм ауыл хужалығында зур потенциал мөмкинлектәре булған Башкортостан Рәсәйҙең иктисади доноры булып килде һәм килә. Ауыл халкының йәшәү кимәле түбән. Әлегәсә булдырылған структураларҙы тамырынан емермәй, коллектив хужалыктарҙы һаҡлап алып калу, ауыл тормошона яңы базар мөнәсәбәттәре индереү һөҙөмтәһендә Башкортостандың ауыл хужалығында үсеш тенденциялары һизелә башланы. Эшлекле, егәрле кеше, ауылда яҡшы йәшәргә мөмкин, тип иҫәпләй. Республика ауыл халкының йәшәү кимәле хәҙер Рәсәй региондары араһында тәүге тиҫтә иҫәбендә.

Яңы реформалар шауқымы «Байрамгол» созхозына ла теймәй калманы. Зур совхоз бер нисәгә бүленде.

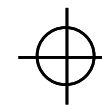
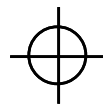
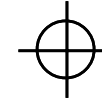
Әле ауыл хужалығы производство кооперативы иктисади хәлен әкрәнләп нығытыу өстөндә. Хужалықтың 1999 йылды 2 миллион һумдан ашыу килем менән сығыуы быға дәлил булып тора. Тырыш етәкселәрҙән, эшһөйәр ауыл ке-

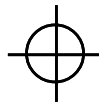
шеләренең физикәр хеҙмәте һөҙөмтәһе был.

Кооператив йыл һайын уртаса 5 мең гектардан ашыу ерҙә бөртөклө культуралар сәсә, мал азығы культуралары яҡынса 3 мең гектар ер биләй. Коллективтың үз аллы етеш йәшәүенә өлгәшәү өсөн сәселгән игендең һәр гектарынан уртаса 22, йәғни барлығы 100-120 мең центнер иген йыйып алырға кәрәк. Шул осрақта ғына хужалыҡ үзен етерлек орлок, фураж менән тәьмин итә ала. Эшлэгән кешегә натуралата түләү, матди ресурстар алыу өсөн дә иген етәсәк.

Ерҙе яҡшы итеп туңға һөрөү — мөһим шарт. Бының өсөн техника яҡшы эшләргә, ваҡытында яғыулыҡ менән тәьмин ителергә тейеш. Урал артының кырыс тәбиғәт шарттары язғы эштәрҙең кыска агротехник ваҡыт аралығында уҙғарылыуын талап итә. Ваҡытында ямғыры яуып, қояш кәрәгенсә йылытып торһа, ауыл кешеләренең күңелә һәр сәк күтәрәнке. Сәселгән культураларҙың тигеҙ, дәррәү сығыуын күрһә, ул ихлас шатлана. Сөнки һәр шартлы малға 25 азыҡ берәмегә алырына, йәғни кооператив буйынса барлығы 3500-4000 тонна бесән, 1200-1500 тонна сенаж әзерләйәсәктәренә ышана ул.

«Байрамгол» эшсәндәре, яңы закон талаптарына буйһоноп, 1998 йылдың

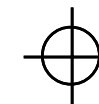
башынан яңыса хужалык итеү структураһын кабул итте. Кооперативтың һәр ағзаһының ер, мөлкәт пайы билдәләнде. Элекке совхоз ерҙәрендә айырым фермер хужалыктары барлыкка килһә лә, йәшәп килгән коллектив хезмәт, нигеҙҙә, һакланып калды. «Байрамғол»да бындай шарттарҙа өлгәшелгән иң мөһим азым — иктисади тоторок-локок. Матди ресурстар таратылманы. Сәсеүлектәр, мал-тыуар һакланып калды.

— Сускасылык менән шөгөлләнәү бөгөн отошло, — тип аңлатты кооперативтың баш зоотехнигы Марс Камалов. — Токомло сускасылык менән шөгөлләнгән, уны үрсеткән өсөн һәм юғары күрһәткестәргә өлгәшһәң, Башкортостан хөкүмәте дотация түләй. Сығымдар үзен аkläй, файҙаһы бар.

Бүлексә ветврачы Мират Кәримов, Венера Сәғитуллина, Анна Рамазанова кеүек үз эштәренең барлык серзәрен яҡшы белгән малсылар инә сускаларҙы бер ваҡытта бәрәнләтергә өйрәнәп алғандар. Бының өсөн фермала махсус тороктороу бүлмәһе йыһазландырылған. Һөзөмтәлә, бер ваҡытта тыуған бәрәстәргә азык әзерләү ҙә, уларҙы ашатыу ҙа еңеләйә, ветеринар-профилактик күзәтеүҙәр алып барыу, профилактик эшкәртеү уңайлаша, планлаштырылған эштең һөзөмтәһе лә күрәнәп тора.

Бүлексәлә эшселәр йәш һыйыр малдарын һимертеү менән дә шөгөлләнә. Йылына карап, 500 башка тиклем үгез асырайҙар бында. Уларҙың һәр кайһыһынан 450-шәр грамдан ашыу тәүлек артым алыуға өлгәшәләр. (Кооперативта 400 грамм артым алыу, йәғни план, яҡшы күрһәткес булып иҫәпләнә). Касип Мәүлитов, Эдик Ваһапов, Фәнил Хәджиев, Рим Бәзретдинов кеүек малсыларҙың тырышлығы аркаһында мал һимертеү эше бер кимәлдә тотолә.

Быға тиклем байрамғолдар силос өсөн көнбағыш орлоғон ситтән һатып алалар ине. Һуңғы йылдарҙа Октябрьск бүлексәһе механизаторҙары был культураны үззәре үстәрәп алалар. Йыл һайын 40-50 гектар ерҙән 30-35 тонна таза орлок алып, бөтә бүлексәләргә тулығынса тәьмин итәләр.

Урал артының кырыс тәбиғәте шарттарында бойомға ашырылған был яңылықтың файҙаһы һизелерлек, хатта агротехник еңеү ҙә ул, игенселек серзәренә төшөнөүҙең юғары нөктәһе. Быға кәзәр, Учалыла көнбағыштан орлок алып була, тиһәң, берәү ҙә ышанмаҫ ине.

Крәстиән һабантуйҙарға язғы сәсеүҙе тамамлағас йыйыла. Алдағы көнөнә мул уңыш юрай. Сөнки игенселек — ауыл хужалығының нигеҙе, таянысы. Калған эштәр барыһы ла уға бәйләнгән. Шуның өсөн байрамғолдарҙа игенселек эшендә барлык мөмкинлектәргә файҙаланалар.

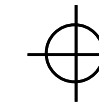
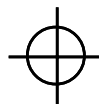
Тәжрибәлә, һамыҫлы механизаторҙар аталы-уллы Владимир Юрий Батюшевтар, Рәис Азнасурин, Владимир Лимонов, Рифат Сәғитуллин һәм башка механизаторҙарҙың тырыш хезмәте һалынды был уңышка. Кооператив ағзалары күпләп мал, кош-корт асыраны. Иркән йәшәнеләр. Хатта иген һатып машина алыусылар ҙа булды.

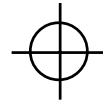
Хужалықтың Наурыз бүлексәһендә элек-электән һарыксылык менән шөгөлләнәп өйрәнгәндәр. Ике-өс йыл элек кенә бында 2 мең баш һарык асырайҙар ине. Хәзәр бер нисә йөз баш кына тороп калды.

— Һарыксылык бөгөн үзен аkläмай, рентабелле түгел, — тип аңлатты иктисадсы Фәрит Фәфүров. — Республикаһы уртаса кимәлдән юғарыраҡ йөн кырып килдек, йәғни һәр һарыктан 3,5 килограмға тиклем йөн алдык. Ләкин йөндөң һаҡы үтә түбән. Һарыксылықты килемле итәм тиһәң, һәр берәһенән 30-ар килограмм йөн алырға кәрәк.

Наурызҙар һыйыр малы ла тоталар. Орғасы быҙауҙарҙың бер төркөмө һыйыр көтөүен йәшәртеү өсөн үззәрендә калдырыла, Иҫтамғол бүлексәһе гурттарына ла бирәләр. Үгеззәргә Октябрьск бүлексәһенә артабан үстәрәргә озаталар. Наурыздың алдыңғы эшселәре Мәүлит Ибраһимов, Рәүеф Фәткуллин, Рәшит Исламов, Фәйрүзә Каһарманова, Рима һәм Альберт Байғариндарҙың ғаиләһе малсылыкта тырыш хезмәт өлгөһө күрһәтә.

Эшләргә, йәшәргә тырышып торған етәкселәр эшләй хужалыкта. Шуларҙың

береһе — Истамғол бүлексәһе управляющийы Вәлит Абдразаков. Уның инициативаһы менән борон-борондан ата-бабаларыбыз файҙаланған карбаз төҙөлдө. Баздың махсус рәүештә калдырылған урындарына боз тултырһаң, йәйгелеккә ит, май, бүтән азык-түлек һаҡлап була. Сөнки карбазға дүрт градус һалҡын. Королманың күләме — 12,5 куб. метр. Уның өстөндә 6x8 метр зурлыктағы келәт һалынды. Иң мөһиме — һыуытқыстар һатып алынмай, электр энергияһы экономиялана.

Истамғолдарҙан күрәп, Октябрьск бүлексәһендә лә карбаз төҙөнөләр. Ата-олатайзарыбыздың быуаттар буйына туплаған аҡылы бөгөнгө тормаһобозҙа тағы кәрәк булыр әле...

Истамғол ауылында пилорама куйылды. Уның бүлексә өсөн дә, халыҡ өсөн дә файҙаһы зур.

— Ағастан брус бысып, уны Т-150 тракторына алыштырҙыҡ. Халыҡ хәҙер ағасын Уралскиға пилорамаға ташып яфаланмай, — тине Вәлит Абдразаков.

Хужалықтың Уралск бүлексәһе лә һыйыр малы тота. Йылдың йылы бүлексә малсылары хужалыкта ғына түгел, район буйынса ла күп һөт һауып алыуға өлгәштеләр. Заман ауыр тип тормай, һуңғы йылдарҙа 200 баш һауын һыйырға иҫәпләнгән мал һарайына капитал ремонт уҙғарылды. Калғандарында ағымдағы йүнәтеү үттә. 300-зән ашыу һыйырдың, 400-зән артыҡ йәш малдың торор ере бар хәҙер. 600 тонна ашлык һыйзырышлы келәткә лә капитал ремонт үттә. Унда орлоҡ запасы, фураж һаҡлана.

— Эшләп йөрөгән халыҡка рәхмәтлемен, — ти бүлексә управляющийы Риф Каһарманов. — Эш һаҡы түбән тип тормай, тырышалар.

Управляющий менән килешергә генә кала. Ысынлап та, эш һаҡы зур түгел,

уныһы ла һәр ваҡыт элөгөп тормай. Шулай ҙа Гөлгөнә Сәғитова, Альбина Ваһапова, Райһана Хәлилова, Азамат Низаметдинов, Фәсих Кәримов, Нәзирә Абсаттарова, Ғәлиә Ғайсина кеүек малсылар малсылықтың киләсәгенә өмөт бағлап эшләйҙәр.

Өмөтһөз — шайтан. Ауыл хужалығына караш һис шикһез үзгәрер. Бүтәнсә булыуы мөмкин түгел. Тештәрән кысып, йүнләп кулакһа күрмәй күндәм эшләп йөрөгән һауынсылар, көтөүселәр, механизаторҙар бер көн дүләткә кәрәк буласаҡ.

Хужалықтың хәҙер үз тирмәне бар. Уралскиға урынлашқан был цехта тәүлегенә 10 тоннаға тиклем иген тартыла. Икмәк бешерәү цехында кооператив эшселәре өсөн икмәк бешерелә, ҡасаба халқына ла һатыла.

Кооперативта инкубатор эшләй. Йыл һайын ул халықты тауыҡ, өйрәк себештәре менән тәьмин итеп тора.

Разип Закиров етәкләгән быйма баһыу цехы халықты быймалы итте. Хужалыҡ кәрәк-ярағы өсөн бында кейез ҙә баһыла. Тегеү цехы ла үз функцияһын үтәп тора. Бейәләй, эш кейемдәре тегелә, халықтың да заказдары үтәлә.

Һуңғы йылдарҙағы бындай ыңғай үзгәрештәрҙең башында хужалықты биш йыл етәкләгән Мәүлитийән Мәүлитбай улы Һунарғоловтың зур ойштороу һәләте, һыкышмалығы тора.

Иң мөһиме — «Байрамғол» ауыл хужалығы производство кооперативы коллективы һуңғы осорҙағы буталсыҡ иктисадта бөгөлөп төшмәне. Мәүлитийән Һунарғолов районға эшкә күсерелгәс, кооператорҙар идара рәйесе итеп Марс Харис улы Камаловты һайлап куйҙы. Ул байрамғолдар менән эшләп өйрәнгән тәжрибәлә белгес. Уның етәкселегендә хужалыҡ яңы юлдар эзләп, яңы уңыштарға ирешер.

